

22.06.2020

I många länder har extrema grupper utnyttjat coronakrisen till att så misstro mot demokratin, hetsa mot minoriteter och sprida antisemitiska konspirationsteorier. I Sverige tycks dessa yttringar ha varit svagare, men hur det blir framöver återstår att se.

Coronapandemin har utlöst en flod av antisemitiska konspirationsteorier i sociala medier och andra sammanhang. Högerextremister, islamister och konspirationsteoretiker runt om världen sprider påståenden om att viruset skapats eller sprids av judar eller Israel som ett led i en allomfattande sammansvärjning.

Detta bör inte komma som en överraskning. Nationella eller globala kriser, särskilt om de är komplexa och hotfulla, tenderar på många håll att aktivera myter om judiska konspirationer, och antidemokratiska krafter brukar exploatera denna typ av situationer för att underblåsa hat, så misstro mot demokratiska institutioner, stärka motsättningar och torgföra sin egen världsbild. Vi har också sett exempel på hur auktoritära ledare som Ungerns premiärminister Viktor Orbán använt krisen för att skaffa sig närmast oinskränkt makt.

Pandemin har ”utlöst en tsunami av hat, xenofobi och syndabockstänkande”, konstaterade FN:s generalsekreterare António Guterres den 8 maj. Och judar är långtifrån den enda grupp som drabbats. I många länder, inklusive Sverige, har människor med kinesisk eller annan asiatisk bakgrund utsatts för rasistiska angrepp. Som Expo visat har även den svensksomaliska minoriteten, hårt drabbad av viruset, blivit en måltavla för hat och hån i högerextrema och vissa SD-vänliga forum på nätet. Krisen har på många håll även nyttjats för att angripa flyktingar, muslimer och andra kategorier.

Den antisemitiska propaganda som sprids reflekterar i huvudsak myten om en judisk världskonspiration syftande till dominans och profit. Men den anknyter också till andra historiskt rotade antisemitiska anklagelser, inte minst till den medeltida myten om att judar genom att förgifta brunnar spred pesten i Europa. Den kan även kopplas till nazitysk propaganda som beskrev judar som ”virus” och ”baciller” som hotade Tyskland, Europa och den ”ariska rasen” och liknade dem vid smittspridande råttor och löss. De konspirationsteorier som nu sprids erbjuder således inte mycket nytt, men den omfattning propagandan fått och dess aktuella såväl som långsiktiga konsekvenser är utan tvekan oroande.

I USA har högerextrema grupper pumpat ut propaganda om att judar eller Israel skapat covid-19 eller att viruset är ett biologiskt vapen som tagits fram eller finansierats av George Soros, amerikansk-judisk finansman och filantrop som ofta står i centrum för antisemitiska konspirationsteorier inom vit makt- och bredare högerextremistiska miljöer. Viruset härleds också frekvent till ”Rothschild”, ett kodord och en referens till den judiska finansfamilj som utgjort en konstant i antisemitiska mytbildningar sedan århundraden.

Denna typ av propaganda har även underblåsts av republikanska politiker på den yttersta högerkanten och har anhängare inom Trumpadministrationen. Michael Caputo, som av president Trump nyligen utsågs till talesperson för USA:s hälsodepartement, twittrade i mars att ”Soros politiska agenda kräver en pandemi” och att Soros är ”det verkliga viruset bakom allt”. FBI har även varnat för att vit maktgrupper uppmanat anhängare att smitta judar med coronavirus och att det finns en risk för att inhemska terrorgrupper kan använda pandemin för att angripa asiater och judar. En vit maktaktivist som ska ha planerat att spränga ett sjukhus i Missouri som vårdade coronapatienter dödades i samband med skottlossning med FBI. Mannen hade i sociala medier påstått att pandemin skapats av judar för att öka deras globala makt.

I en rapport publicerad i april noterade den brittisk-judiska organisationen Community Security Trust, CST, en markant ökning av coronarelaterade antisemitiska konspirationsteorier och hatbudskap i sociala medier. CST har dokumenterat engelskspråkiga postningar på Facebook och Twitter liksom på nätforum som 4Chan och Gab, populära bland politiskt extrema grupper och konspirationsteoretiker. Bland de budskap som återkommer och har fått stor spridning återfinns påståendet att viruset är en bluff som hittats på av en judisk konspiration liksom påståendet att viruset existerar men har skapats och spridits av en judisk konspiration. Vanligt är också utpekandet av judar som centrala smittspridare och budskap som uttrycker glädje över nyheter om att judar på vissa platser är överrepresenterade bland dem som avlidit av covid-19. Även uppmaningar att döda judar genom att smitta dem med coronavirus förekommer.

En brittisk konspirationsteoretiker som uppmärksammats i dessa sammanhang är David Icke. I videor på Youtube och andra inlägg har Icke bland annat påstått att judar ligger bakom viruset och att 5G-nätet kan kopplas till spridningen av det. I Storbritannien och andra länder knyts skadegörelse av 5G-master till propaganda av detta slag. Enligt organisationen Center for Countering Digital Hate har Ickes videor med konspirationsteorier om covid-19 setts mer än 30 miljoner gånger. Med hänvisning till lögnerna om coronaviruset tog Youtube i början av maj bort Ickes officiella kanal. Även Facebook stängde hans sida, som vid tillfället hade runt 800 000 följare.

Enligt en studie av uppfattningar i den engelska befolkningen gjord av forskare vid Oxford University i maj instämde närmare 20 procent i olika grad i påståendena att ”judar skapat viruset i syfte att profitera på en sönderslagen ekonomi” och att ”muslimer sprider viruset som en attack på västliga värderingar”.

Även från Tyskland rapporteras om rasistiska angrepp på människor med asiatisk bakgrund och en stegrad högerradikal och antisemitisk propaganda. De restriktioner som införts har på flera platser lett till demonstrationer som samlat människor från olika politiska läger. Enligt Gideon Botsch, statsvetare och expert på högerextremism, är emellertid den radikala högern inklusive AfD viktiga drivkrafter bakom proteströrelsen. Vid vissa demonstrationer framträder ”den bakom konspirationstänkandet hela tiden latent liggande antisemitismen i öppen dag”, sade Botsch till Tagesspiegel 12/5.

Organisationen RIAS, som dokumenterar antisemitiska incidenter i Tyskland, har registrerat en rad antijudiska yttringar i samband med protester som riktat sig mot skyddsåtgärder som vidtagits. Inte sällan relativiseras och instrumentaliseras Förintelsen. Demonstranter har likställt sig själva med nazismens judiska offer och plakat som beskriver inskränkningar i rörelsefriheten som en ”social Holocaust” har använts. Josef Schuster, ordförande för Judiska centralrådet i Tyskland, varnade i ett uttalande för att högerextrema grupper exploaterar den rädsla många upplever under coronakrisen för att sprida antisemitiska konspirationsteorier och högerradikalt tankegods.

Också från Frankrike rapporteras om hur coronakrisen har exploaterats i antijudiska syften. I sociala medier har t.ex. antisemitiska memer spridits där Agnes Buzyn, hälsominister fram till februari i år och judinna, avbildats som brunnsförgiftare. I en video på Youtube påstod den högerextreme ideologen Alain Soral att viruset används av ”den framstående grupp som vi är förbjudna att nämna” som ”vill tjäna pengar på fransmännens bekostnad” och försvaga det franska folket genom höga dödstal. Videon har enligt uppgifter i franska medier setts över 400 000 gånger. Liknande propaganda förmedlas av den för antisemitiska budskap bekante komikern Dieudonné. En video som sprider myten att judar ligger bakom viruset har även delats av en framträdande lokalpolitiker i högerradikala Nationell samling.

Även från Polen kommer rapporter om en ökad rasistisk och antisemitisk propaganda kopplad till coronapandemin. Organisationen Never Again har dokumenterat ett stort antal fall av hat och trakasserier riktade mot bland andra asiater, HBTQ-grupper, romer och muslimer, men också en rad antisemitiska yttringar. Beskyllningarna förs fram i sociala medier men har även uttrycks i traditionella medier och av politiker och akademiker.

När Israels Warszawaambassadör informerade israeler i Polen om hur de kunde återvända hem i samband med pandemin utlöste det t.ex. en mängd antisemitiska kommentarer i sociala medier där judar utmålades som smittspridare och uppmanades lämna Polen för gott. Ewa Kurek, nationalistisk historiker med revisionistiska tendenser, sade i en intervju att judar utan ”känslomässiga” band till Polen borde lämna landet och menade att de höga dödstalen bland äldre i vissa länder i samband med covid-19 var ett uttryck för en förkastlig etik som visade hur Västeuropa var på väg att ”judaiseras”.

Grzegorz Braun, parlamentsledamot för högerradikala Konfederation, förklarade i en intervju på Youtube att ”judekommunister försöker använda coronaviruset för att bli av med Trump” och att Bill Gates – som i denna typ av propaganda ofta antyds vara jude eller stå i maskopi med judar – eftersträfvade en situation där ”varje person på denna glob måste legitimera sin existens med ett kosherintyg”.

Rafal Pankowski, sociolog och en av grundarna av Never Again, menar att oron och osäkerheten som följer på pandemin lett till en global tillits- och värderingskris vilken skapat grogrund för eskalerande xenofobi och konspirationstänkande. Enligt en studie genomförd av forskare vid The University of Social Sciences and Humanities i Warszawa i april trodde runt 45 procent av polackerna att ”vissa främmande krafter eller länder avsiktligt sprider coronaviruset”.

Coronapandemin har även nyttjats i antisemitiska syften i Mellanöstern. Samtidigt som befolkningen i Iran drabbats hårt av covid-19 har den iranska regimen inte helt förvånande skuldbelagt judar, ”sionister”, Israel och USA för sjukdomens uppkomst och spridning. ADL har dokumenterat flera uttalanden från regimföreträdare och av den kontrollerade medier som beskrivit viruset som ett vapen i en ”sionistisk” världskonspiration, hävdat ett det handlar om en biologisk attack mot Iran iscensatt av Israel och USA eller att ”sionisterna” använt svartkonst – en antijudisk anklagelse med rötter i medeltiden – för att sprida smittan i Iran. I statskontrollerade Press TV påstods bl.a. att ”sionistiska element tagit fram en dödligare variant av coronaviruset mot Iran”.

Liknande konspirationsteorier sprids av anhängare till de Iranstötta Houthirebellerna i Jemen. I mars proklamerade t.ex. den Houthimilisen närstående muslimske lärde Ibrahim Al-Ubeidi att ”Coronaviruset ingår i en plan judarna, Israel och USA dragit upp för att kontrollera Mecka och Medina; klanen Saud är en judisk familj som givits makten för att judaisera dessa städer”. Som framhållits av Fiyaz Mughal i Haaretz 12/4 använder extrema islamistiska grupper även pandemin för att angripa muslimer som inte anses utöva islam på ”rätt” sätt. Således har Irans coronakris av sunnimuslimska jihadister förklarats som ett straff med hänvisning till att shiamuslimer skulle vara ”avfallingar”.

Coronapandemin förefaller ha givit nytt bränsle åt antisemitismen även i Turkiet. I Haaretz 19/3 rapporterades bl.a. om hur en regeringsvänlig tv-kanal spridit påståenden om att Israel skapat viruset i syfte att tjäna pengar på ett redan existerande vaccin. Fatih Erbakan, ledare för islamistiska Nya välfärdspartiet, har förklarat att ”sionismen mycket väl kan ligga bakom coronaviruset”.

Hur coronakrisen inverkat på den antisemitism som sprids i Sverige är ännu oklart. I sociala medier återfinns inlägg som kopplar viruset till Soros och Rothschild, men omfattningen förefaller hittills jämförelsevis begränsad. Expo noterade i våras att högerextrema grupper i Sverige dittills inte på samma sätt som i andra länder ventilerat coronarelaterade konspirationsteorier. Om detta även gäller framöver återstår att se. Det finns anledning att befara att de ekonomiska och sociala konsekvenserna av krisen kan komma att exploateras i såväl xenofoba som antisemitiska syften.

<https://skma.se/blogg/2020/06/skma-antisemitism-i-pandemins-kolvatten/>